

IMPROVING PERSONAL DATA LEGISLATION: BEST FOREIGN PRACTICES IN THE USE OF DATA COLLECTED THROUGH PHOTO AND VIDEO RECORDING DEVICES

Durbek Rakhimberdiev

Senior Consultant, Institute for Analysis and Regulatory Impact Assessment under the
Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan

Abstract

this article examines the legal regulation of relations connected with the installation of surveillance cameras and photo- and video-recording devices and the use of data collected through them. The first section analyzes the current situation in the Republic of Uzbekistan, identifying practical problems — the installation of cameras in inappropriate places, violations of the rights and freedoms of other persons, and the improper use of collected data — as well as gaps in the existing legislation. The second section reviews the advanced foreign experience of the Federal Republic of Germany, the Republic of Korea and the People's Republic of China in regulating video surveillance, the requirements for installing recording devices, and the procedure for using, storing and destroying the data obtained. The third section develops practical proposals for amending and supplementing the national legislation on personal data. The article substantiates the need to establish clear legal grounds, requirements and limitations in order to ensure a balance between security interests and the constitutional right to privacy.

Keywords

personal data; privacy; surveillance cameras; video recording; data protection; foreign experience; CCTV; right to privacy; Uzbekistan.

**ШАХСИЙ МАЪЛУМОТЛАР ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУНЧИЛИКНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: ФОТО ВА ВИДЕО ҚАЙД ЭТУВЧИ**

**МОСЛАМАЛАР ОРҚАЛИ ЙИҒИЛГАН МАЪЛУМОТЛАРДАН
Фойдаланишда илғор хорижий тажриба**

Дурбек Раҳимбердиев

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Қонунчиликни таҳлил қилиш ва тартибга солиш таъсирини баҳолаш институти бош маслаҳатчиси

Аннотация: мазкур мақолада кузатув камераларини ҳамда фото ва видео қайд этувчи қурилмаларни ўрнатиш ва улар орқали йиғилган маълумотлардан фойдаланиш билан боғлиқ муносабатларни ҳуқуқий тартибга солиш масалалари ўрганилган. Биринчи қисмда Ўзбекистон Республикасидаги амалдаги ҳолат таҳлил қилиниб, амалиётдаги муаммолар — камераларнинг тегишли бўлмаган жойларга ўрнатилиши, бошқа шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликларининг бузилиши ҳамда йиғилган маълумотлардан нотўғри фойдаланиш, шунингдек амалдаги қонунчиликдаги бўшлиқлар аниқланган. Иккинчи қисмда видеокузатувни тартибга солиш, қайд этувчи қурилмаларни ўрнатишга қўйиладиган талаблар ҳамда олинган маълумотлардан фойдаланиш, сақлаш ва йўқ қилиш тартиби бўйича Германия Федерацияси, Корея Республикаси ва Хитой Халқ Республикасининг илғор тажрибаси кўриб чиқилган. Учинчи қисмда шахсий маълумотлар тўғрисидаги миллий қонунчиликка ўзгартириш ва қўшимчалар киритишга қаратилган амалий таклифлар ишлаб чиқилган. Мақола хавфсизлик манфаатлари ҳамда шахсий ҳаёт дахлсизлигига бўлган конституциявий ҳуқуқ ўртасидаги мувозанатни таъминлаш мақсадида аниқ ҳуқуқий асослар, талаблар ва чекловларни белгилаш зарурлигини асослайди.

Калит сўзлар: шахсий маълумотлар; шахсий ҳаёт дахлсизлиги; кузатув камералари; видеокузатув; маълумотларни ҳимоя қилиш; хорижий тажриба; CCTV; шахсий дахлсизлик ҳуқуқи; Ўзбекистон.

Замонавий жамиятда ахборот-коммуникация технологияларининг жадал ривожланиши ва фото ҳамда видео қайд этувчи қурилмаларнинг кенг тарқалиши

хавфсизликни таъминлаш ва жинойтчиликнинг олдини олиш борасида янги имкониятларни яратди. Шу билан бирга, кузатув камераларининг тартибсиз ва назоратсиз ўрнатилиши фуқароларнинг шахсий ҳаёт дахлсизлиги ҳуқуқига жиддий таҳдид солувчи ижтимоий муаммоларни ҳам келтириб чиқармоқда. Хавфсизлик манфаатлари ва шахсий ҳаёт дахлсизлиги ўртасидаги мувозанатни таъминлаш ҳар қайси ҳуқуқий давлат учун муҳим вазифа ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Қонунчиликни таҳлил қилиш ва тартибга солиш таъсирини баҳолаш институти томонидан турли объектлар ҳамда транспорт воситасининг ички қисмига кузатув камераларини ўрнатиш ва улар орқали йиғилган маълумотлардан фойдаланишга оид муносабатлар ўрганилди ҳамда мазкур йўналишда қонунчиликни такомиллаштириш юзасидан таклифлар ишлаб чиқилди. Мазкур мақолада ушбу таҳлил натижалари ва илғор хорижий тажриба асосида тегишли хулоса ва тавсиялар келтирилади.

I. Амалдаги ҳолат ва қонунчиликдаги муаммолар

Сўнгги беш йилликда мамлакатимизда жисмоний ва юридик шахслар томонидан кузатув камераларини ўрнатиш ҳамда улардан фойдаланиш ҳолатлари сони кескин ошиб бормоқда. Бу тенденцияни кузатув камераларининг импорт ҳажми ҳам яққол кўрсатиб турибди. Жумладан, 2023 йилда Ўзбекистон Республикасига 467 мингга яқин кузатув камералари импорт қилинган бўлиб, унинг қиймати 21,6 миллион АҚШ долларини ташкил этган. 2025 йилга келиб эса импорт қилинган кузатув камераларининг сони 1,066 миллиондан ортиқни, уларнинг қиймати эса 38,5 миллион АҚШ долларини ташкил этди. Бу икки йил ичида камералар импортининг қарийб икки баробарга ошганини аңглатади.

Жисмоний ва юридик шахслар томонидан кузатув камераларининг ўрнатилиш ҳажмининг ортиши ижтимоий ҳаётда бир қатор муаммоларни

келтириб чиқармоқда. Ушбу муаммоларни шартли равишда уч гуруҳга ажратиш мумкин.

1. Кузатув камераларининг тегишли бўлмаган жойларга ўрнатилиши.

Оммавий ахборот воситалари, ижтимоий тармоқлар ҳамда жойига чиққан ҳолда ижтимоий объектлар ва жамоат жойларида олиб борилган ўрганишларда айрим савдо марказлари, маиший хизмат кўрсатувчи ҳамда овқатланиш шаҳобчаларининг махсус хоналарида — кийим алмаштириш, она ва бола хоналари ҳамда инсон ҳаётининг сир тутиладиган томонларини акс эттирувчи маълумотларни йиғиш имконияти мавжуд бўлган бошқа махсус хоналарда — кузатув камералари ўрнатилиш ҳолатлари аниқланган. Масалан, Тошкент шаҳрининг Миробод туманидаги 110-сонли ихтисослаштирилган давлат умумтаълим мактаби ўқувчилар кийиниш хонасига видеокузатув камералари ўрнатилгани, Тошкентдаги аквапарклардан бирининг кийим алмаштириш хонасида камералар жойлаштирилгани, шунингдек “Самарқанд дарвоза” савдо комплексининг болалар майдончасидаги “она ва бола” хонасида кузатув камераси мавжудлиги маълум бўлган.

2. Бошқа шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликларининг бузилиши.

Жисмоний ва юридик шахслар томонидан кузатув камералари фақат ўз мулкига тегишли қисмларга йўналтирилган ҳолда эмас, балки аҳоли турар-жойларига туташ ҳудудларга, шунингдек бошқа жисмоний шахсга тегишли бўлган кўчмас мулк объектларига йўналтирилган ҳолда ўрнатилмоқда. Камераларни ўрнатишнинг асосий мақсади ўз мулкида хавфсизликни таъминлаш ҳамда ўғрилик, талончилик каби жиноятларнинг олдини олиш бўлса-да, аксарият ҳолларда камераларни ўрнатишда огоҳлантирувчи белгилар (масалан, “CCTV” ёки “ҳудуд камера назорати остида” каби) қўйилмаяпти. Бу эса фуқароларнинг ўзлари кузатилаётганидан беҳабар қолишига олиб келмоқда.

3. Йиғилган маълумотлардан нотўғри фойдаланиш. Жисмоний ва юридик шахслар томонидан ўрнатилган кузатув камералари орқали йиғилган маълумотларни ижтимоий тармоқлар орқали тарқатиш ҳолатлари одатий тусга айланиб бормоқда. Бу эса ўз навбатида фуқароларнинг шахсий дахлсизлик ҳуқуқига салбий таъсир кўрсатмоқда. Таъкидлаш лозимки, “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги Қонуннинг 13-моддасига мувофиқ жисмоний шахсларнинг шахсига тааллуқли маълумотлар тўғрисидаги ахборот махфий ахборот тоифасига киритилган.

Юқорида қайд этилган муаммолар вужудга келишининг асосий омилларидан бири мазкур соҳадаги ижтимоий муносабатларнинг етарли даражада тартибга солинмаганлиги ҳисобланади. Хусусан, амалдаги қонунчиликда қуйидаги масалалар тартибга солинмаган:

– **кузатув камераларини ўрнатиш асослари.** Қонунчиликда жисмоний ва юридик шахслар томонидан кузатув камералари қайси ҳудудларга ўрнатилиши мумкинлиги (фақат ўзларига мулк ёки бошқа ашёвий ҳуқуқ билан тегишли бўлган объектларда ёки ҳар қандай жойда) ҳамда камералар ўрнатилиши тақиқланган жойлар (кийим алмаштириш хоналари, ҳаммом, “она ва бола” хонаси, меҳмонхонанинг мижозлар турар-жой хоналари ва бошқалар) аниқ белгиланмаган;

– **кузатув камераларини ўрнатишга қўйиладиган талаблар.** Камераларни ўрнатишда муайян талабларни инобатга олиш (жумладан, камеранинг тасвирга олиш радиуси, қайси ҳудудга йўналтирилган бўлиши ва бошқалар) ҳамда бошқа шахсларни камера орқали тасвирга олинаётганлиги ҳақида хабардор қилиш мажбурияти юзасидан нормалар белгиланмаган;

– **йиғилган маълумотлардан фойдаланиш асослари ва тартиби.** Амалдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда камералар орқали йиғилган маълумотлардан фойдаланишга рухсат этиладиган (жиноятни фош этиш,

ҳуқуқбузарликнинг олдини олиш ва бошқалар) ҳамда фойдаланиш тақиқланадиган (тарқатиш, тижорий ва бошқа мақсадларда фойдаланиш) ҳолатлар, шунингдек маълумотларни сақлаш муддати назарда тутилмаган.

II. Хорижий давлатлар тажрибаси

Германия Федерацияси

Германияда “Маълумотларни ҳимоя қилиш тўғрисида”ги федерал қонунда жамоат жойлари, ижтимоий объектлар, транспорт воситалари ва аҳоли турар-жойларида видеокузатув тизимларини ўрнатиш асослари ва талаблари, шунингдек улар орқали йиғилган маълумотлардан фойдаланиш асослари белгиланган. Бунга кўра, жамоат жойлари, ижтимоий объектлар, оммавий йиғилиш ва кўнгилочар жойлар ҳамда транспорт воситаларида видеокузатув тизимлари давлат органлари зиммасига юклатилган функция ва вазифаларни амалга ошириш, хавфсизликни таъминлаш, ижтимоий манфаатларни ҳимоя қилиш, жиноятчиликнинг олдини олиш, шунингдек мулкдорлар томонидан ўзига тегишли бўлган хусусий мулкни лозим даражада ҳимоя қилиш мақсадларида ўрнатилишига рухсат этилади.

Мазкур объектларга видеокузатув тизимлари юридик ва жисмоний шахслар томонидан ўрнатилганда, ушбу ҳудуд ва (ёки) объектда видеокузатув олиб борилаётганлиги, видеокузатув ким томонидан ва қайси мақсадда амалга оширилаётганлиги, маълумотларни йиғувчининг номи ва алоқа маълумотлари, қайд этилган видеотасвирнинг сақланиш муддати, видеотасвирни тақдим этиш имконияти мавжуд ёки мавжуд эмаслиги ҳамда видеотасвир қайси давлат органларига талаб қилиб олиш асосида тақдим этилиши тўғрисидаги маълумотлар имкон қадар эрта ва аниқ тарзда таниб олинишини таъминлайдиган тегишли чоралар кўрилиши шарт. Кузатув камералари орқали йиғилган тасвирлар белгиланган мақсад учун ўз аҳамиятини йўқотган тақдирда ёки маълумот

субъектининг қонуний манфаатлари уларни кейинги сақлашга тўқинлик қилса, улар кечиктирилмасдан ўчириб ташланиши лозим.

Корея Республикаси

Корея Республикасида “Шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонун фото ва видеофиксация қилувчи қурилмаларни ўрнатиш ҳамда улардан фойдаланишнинг умумий тартиб-таомиллари ва асосларини белгилайди. Қонунга мувофиқ очик жойларда бундай қурилмаларни ўрнатиш жиноятларнинг олдини олиш ва тергов ҳаракатлари учун зарур бўлган ҳолларда; қонуний ваколатга эга шахс ёки орган томонидан иншоотларнинг хавфсизлиги ва бошқаруви ҳамда ёнғиннинг олдини олиш мақсадида; шунингдек йўл ҳаракати қоидаларининг бузилиш ҳолатларини қайд этиш, йўл ҳаракати маълумотларини сақлаш ва таҳлил қилиш мақсадида ўрнатиладиган ва фойдаланиладиган ҳолларда рухсат этилади.

Шахсий ҳаётга сезиларли даражада таҳдид солиши мумкин бўлган жойларда, масалан, ҳаммом, ҳожатхона, сауна ва кийиниш хоналарига фото ва видео қайд этувчи мосламаларни ўрнатиш қатъиян тақиқланган. Қонун билан видеофиксация қилувчи қурилмалар жисмоний ва юридик шахслар томонидан ўрнатилган тақдирда уларга нисбатан аниқ талаблар жорий этилган. Жумладан, видеотасвир субъектлари бундай қурилмани осонгина таниб олишлари учун видеокузатув олиб борилаётган ҳудуд, видеокузатув мақсади, олинган видеотасвирларни сақлаш муддати ва видеотасвирни йиғувчи шахснинг алоқа маълумотларини акс эттирган махсус белги тахтасини жойлаштириш, видеокузатув тизимидан бошқа мақсадларда фойдаланмаслик, шунингдек кузатув камераларида овоз ёзиш функцияларидан фойдаланмаслик каби зарур чоралар кўрилиши керак.

Қонун билан кузатув камералари орқали йиғилган маълумотлардан фойдаланиш бўйича минимал талаблар ҳам жорий этилган бўлиб, йиғилган видеотасвирлар йўқолиши, ўғирланиши, ошкор қилиниши (ижтимоий

тармоқларда тарқатилиши), сохталаштирилиши ёки ўзгартирилишига йўл қўймаслик учун зарур чоралар кўрилиши шарт.

Хитой Халқ Республикаси

Хитой Ҳукуматининг “Жамоат хавфсизлигига оид видеокузатув тизимларини бошқариш тўғрисида”ги қарорига мувофиқ жамоат жойлари, ижтимоий объектлар ва шахсларнинг инсон ҳаётини сир тутиладиган томонларини акс эттирувчи маълумотларни тасвирга олиш, кузатиш ёки тинглаш имконини берувчи бошқа жойларда фото ва видео тасвирни қайд этувчи ускуна ва қурилмаларни ўрнатиш тақиқланади. Бунга меҳмонхона, ресторан ҳамда яшаш ва овқатланиш хизматларини кўрсатувчи бошқа объектлардаги мижозларнинг шахсий ёки алоҳида махсус хоналари (ҳаммом, кийим алмаштириш, ҳожатхона); талабалар ётоқхоналаридаги яшаш хоналари, шунингдек ташкилотлар томонидан ходимлар учун яшаш ёки дам олиш мақсадида ажратилган хоналар; жамоат ҳаммомлари, ҳожатхоналар, кийим алмаштириш хоналари ҳамда она ва бола хоналари киритилган.

Жисмоний ва юридик шахслар томонидан ўрнатилаётган кузатув камералари давлат стандартларига мос бўлиши, ўзида зарарли киберхавфсизликка таҳдид солувчи дастурлар ўрнатилмаганлиги таъминланиши, шунингдек камераларни ўрнатиш жойи, бурчаги ва видеотасвирларни йиғиш диапазони оқилона белгиланиши ҳамда ҳудуднинг видеокузатув остида эканлигини огоҳлантирувчи белгилар ўрнатилиши лозим. Камералар орқали олинган видеотасвирлар камида 30 кун давомида сақланиши ва ундан кейин, агар қонунчилик билан алоҳида қоидалар назарда тутилмаган бўлса, ўчирилиши лозим. Йиғилган видеотасвирлар қонунга мувофиқ оммавий тарқатиш учун ишлатилганда ва уларда шахсга доир маълумотлар (юзлар, транспорт воситаларининг давлат рақамлари) ёки ташкилотларнинг қонуний ҳуқуқлари ва манфаатларига зарар етказиши мумкин бўлган маълумотлар (юридик

шахсларнинг номлари, бизнес лицензиялари) мавжуд бўлса, бундай маълумотлар видеотасвирда ўчирилган ҳолда тарқатилиши ва (ёки) уларга нисбатан қатъий ҳимоя чоралари кўрилиши лозим.

III. Таклифлар

Юқорида келтирилган таҳлил ҳамда Германия, Корея ва Хитой тажрибасидан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикасининг “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги қонунига қуйидагиларни назарда тутувчи ўзгартириш ва қўшимчаларни киритиш мақсадга мувофиқ деб ҳисобланади:

– кузатув камералари ҳамда фото ва видео қайд этувчи қурилмаларни давлат органларига тегишли бинолар, жамоат жойлари ва ижтимоий объектларда, шунингдек аҳоли турар-жойларининг туташ қисмларида ўрнатиш асосларини аниқ белгилаш;

– кузатув камералари ҳамда фото ва видео қайд этувчи қурилмаларни ўрнатиш тақиқланадиган ҳудуд ва жойларни белгилаш. Бунда ваколатли давлат органлари томонидан жамоат хавфсизлигини таъминлаш мақсадида ўрнатиладиган ва мазкур давлат органининг ягона электрон тизимига уланган ҳолатлар мустасно қилиниши лозим;

– кузатув камералари ҳамда фото ва видео қайд этувчи қурилмаларни ўрнатишга бўлган талабларни (тасвирга олиш радиуси, йўналтирилиши, огоҳлантирувчи белгилар ва бошқалар) белгилаш;

– кузатув камералари ҳамда фото ва видео қайд этувчи қурилмалар орқали йиғилган маълумотлардан фойдаланиш, уларни ижтимоий тармоқларда жойлаштириш ва давлат органлари талаблари асосида тақдим этиш асосларини, учинчи шахсларга тарқатишга нисбатан чекловларни, маълумотларга ишлов бериш тартибларини, сақлаш муддатларини ҳамда йўқ қилиш мажбуриятларини белгилаш.

Хулоса сифатида таъкидлаш лозимки, кузатув камераларини ўрнатиш ва улар орқали йиғилган маълумотлардан фойдаланиш муносабатларини ҳуқуқий тартибга солиш — бу нафақат хавфсизликни таъминлашнинг, балки фуқароларнинг шахсий ҳаёт дахлсизлигига бўлган конституциявий ҳуқуқини ҳимоя қилишнинг ҳам муҳим воситасидир. Илғор хорижий тажриба шуни кўрсатадики, ушбу соҳани самарали тартибга солиш учун камераларни ўрнатиш асослари, уларга қўйиладиган талаблар ҳамда йиғилган маълумотлардан фойдаланиш, сақлаш ва йўқ қилиш тартибларини аниқ ва батафсил белгилаш зарур. Ўзбекистонда ушбу ёндашувни жорий этиш хавфсизлик манфаатлари ва шахсий дахлсизлик ўртасидаги мувозанатни таъминлашга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги Қонуни.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги Қонуни.
3. Германия Федерациясининг “Маълумотларни ҳимоя қилиш тўғрисида”ги федерал қонуни (Bundesdatenschutzgesetz, BDSG).
4. Корея Республикасининг “Шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонуни (Personal Information Protection Act, PIPA).
5. Хитой Халқ Республикасининг “Жамоат хавфсизлигига оид видеокузатув тизимларини бошқариш тўғрисида”ги қарори.
6. Адлия вазирлиги ҳузуридаги Қонунчиликни таҳлил қилиш ва тартибга солиш таъсирини баҳолаш институти. Фото ва видео қайд этувчи қурилмаларни ўрнатиш ва у орқали йиғилган маълумотлардан фойдаланиш муносабатларини тартибга солиш бўйича таҳлилий маълумотнома. — Тошкент, 2025.
7. General Data Protection Regulation (GDPR), Regulation (EU) 2016/679.
8. OECD (2013). Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data. OECD Publishing, Paris.

